

Consultatie bedrijven en instellingen over herijking Routekaart en EU-missie

Eindrapport

Inhoud

1. Inleiding	3
1.1. Aanleiding	3
1.2. Scope gesprekken	3
1.3. Leeswijzer	3
2. Opbrengsten gesprekken	4
2.1. Kenmerken van de geconsulteerde partijen	4
2.2. Activiteiten gericht op CO ₂ -reductie	5
2.3. Ambitieniveau	7
2.4. Behoeftte aan lokale samenwerking	8
3. Conclusies en aanbevelingen	11
3.1. Conclusies	11
3.2. Aanbevelingen	12
Bijlage A: Overzicht bedrijven en instellingen	14
Bijlage B: Gespreksleidraad	15

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

De gemeente Groningen heeft forse ambities op het gebied van de energietransitie. In de Routekaart Groningen CO₂-neutraal 2035 is de ambitie geformuleerd dat het energiesysteem in Groningen in 2035 CO₂-neutraal is. Dit is 15 jaar eerder dan het landelijke doel. In de routekaart – die in 2018 is opgesteld – is inzichtelijk gemaakt hoe een CO₂-neutraal energiesysteem eruit kan zien en wat er nodig is om van de huidige situatie tot de gewenste situatie te komen. Voor de ontwikkeling van de routekaart zijn circa 40 bedrijven en instellingen geconsulteerd (destijds verenigd in het Platform Groningen CO₂-neutraal) met als doel om draagvlak voor de routekaart te ontwikkelen en coalities te smeden rond de opgaven en uitdagingen.

De gemeente is momenteel bezig met een herijking van de routekaart. Tegelijkertijd is Groningen één van de deelnemers van de EU-missie 100 Climate Neutral Cities in 2030. In deze EU-missie verkennen verschillende steden in de EU wat er nodig is om klimaat-neutraliteit al in 2030 te bereiken. Om input en commitment op te halen voor de herijking van de routekaart en de EU-missie heeft de gemeente Groningen aan E&E advies gevraagd om gesprekken te voeren met bedrijven en instellingen in Groningen. In totaal zijn er gesprekken gevoerd met 23 partijen in Groningen.¹ De opbrengsten van de gesprekken en de daaruit voortvloeiende conclusies en aanbevelingen zijn op geaggregeerd niveau uitgewerkt in deze rapportage. Dit betekent dat de uitkomsten en bevindingen niet herleidbaar zijn tot een specifieke organisatie.

1.2. Scope gesprekken

In de gesprekken zijn de volgende onderwerpen aan de orde gekomen:

- kenmerken, energieprofiel en drijfveren van de organisatie;
- inzet van de partijen gericht op CO₂-reductie;
- strategie en streefjaar CO₂-neutraliteit en benodigde investeringen;
- vraagstukken en randvoorwaarden voor lokale samenwerking.

Om de gesprekken op gestructureerde wijze te voeren, is een gespreksleidraad uitgewerkt.²

1.3. Leeswijzer

Dit rapport bestaat uit drie hoofdstukken. Na het inleidende eerste hoofdstuk volgt in hoofdstuk 2 een uitwerking van de opbrengsten van de gesprekken. De opbrengsten zijn uitgewerkt voor de onderwerpen die in paragraaf 1.2 zijn benoemd. In het derde en laatste hoofdstuk staan de belangrijkste conclusies en aanbevelingen voor het vervolgtraject.

---

¹ Zie bijlage A voor een overzicht van de bedrijven en instellingen

² Zie bijlage B voor de gespreksleidraad

2. Opbrengsten gesprekken

2.1. Kenmerken van de geconsulteerde partijen

Er zijn in totaal gesprekken gevoerd met 23 partijen die zijn gevestigd in Groningen. De partijen zijn grofweg onder te verdelen in vijf subgroepen:

1. Organisaties met een grote vastgoedportefeuille en/of groot personeelsbestand. Het gaat hierbij om zorg- en onderwijsinstellingen (met name UMCG, Martinizekenhuis, RUG en in mindere mate SKSG en Certe GGO), vier woningcorporaties die een grote woningvoorraad beheren (Patrimonium, Lefier, De Huismeesters en Nijestee) en Waarborg met verschillende grote panden in de stad. De grote werkgevers (met name UMCG, RUG en Martini) hebben door de grootte van hun personeelsbestand ook een substantieel aandeel in het energiegebruik in de mobiliteit.
2. Organisaties die vanuit een publieke taak een bijdrage leveren aan de energietransitie. Het gaat hierbij om OV-bureau, Waterbedrijf Groningen N.V., Enexis, Waterschap Noorderzijlvest en Warmtestad.
3. Bedrijven en organisaties die (een deel van) hun bedrijfsmodel hebben geënt op de energietransitie. Deze partijen richten zich niet alleen op het verlagen van de CO₂-footprint van hun eigen organisatie, maar ook op het verlagen van de CO₂-footprint van hun klanten. Het gaat om Novar (groene energiesystemen), MHC Mobility (emissieloze mobiliteit) en energiecoöperatie Grunneger Power.
4. Bedrijven die hun verdienmodel niet hebben geënt op de energietransitie, maar die vanuit verschillende drijfveren wel werken aan het reduceren van de CO₂-footprint van hun eigen organisatie. Het gaat om Bidfood en NNG&CC.
5. Organisaties die de belangen van het bedrijfsleven behartigen en als organisatie zelf een zeer lage CO₂-footprint hebben, maar wel een groot bereik binnen het bedrijfsleven: Bedrijvenvereniging WEST en VBZO.

Deze indeling in subgroepen is relevant omdat uit de gesprekken blijkt dat het energieprofiel, drijfveren, ambitieniveau, behoefte aan samenwerking, vraagstukken waar men mee bezig is mede afhankelijk zijn van de subgroep waartoe de partij behoort.

Grote verschillen qua energieprofiel

Qua energieprofiel lopen de organisaties waar gesprekken mee zijn gevoerd sterk uiteen. De partijen in de eerste subgroep hebben een substantiele CO₂-footprint in Groningen. Dit maakt hen automatisch ook belangrijke partijen voor het realiseren van de CO₂-ambitie die voor Groningen als geheel is vastgesteld. De CO₂-footprint van de organisaties in de overige subdoelgroepen is over het algemeen beduidend kleiner. Deze partijen spelen echter ook een cruciale rol in realisatie van de CO₂-ambitie. Met name partijen als Enexis en Warmtestad die werken aan de infrastructuur die nodig is om verder te kunnen elektrificeren en grootschalige hernieuwbare warmtebronnen te kunnen toepassen. Maar ook de andere organisaties kunnen vanuit hun koplopersrol, grote netwerk, bedrijfsmodel

of publieke taak een belangrijke bijdrage leveren aan de ambities uit de Routekaart en de EU-missie. De scope en het detailniveau waarmee de geconsulteerde partijen hun energiegebruik en CO₂-uitstoot monitoren loopt sterk uiteen. Het is daarmee niet goed mogelijk om aan te geven welk aandeel de geconsulteerde partijen hebben in het totale energiegebruik en de totale CO₂-uitstoot in de gemeente Groningen.

Intrinsieke motivatie en externe prikkels belangrijke drijfveren

Uit de gesprekken blijkt dat er brede concensus is over nut en noodzaak van CO₂-reductie vanwege de impact van broeikasgassen op klimaatverandering en afname van biodiversiteit. De drijfveren van waaruit gewerkt wordt aan CO₂-reductie lopen wel uiteen en zijn ook sterk bepalend voor het ambitieniveau dat wordt nagestreefd. Er is onderscheid te maken in koplopers die zo snel mogelijk hun CO₂-footprint (of dat van hun klanten) willen verlagen omdat ze een voorbeeldrol willen vervullen of omdat het hun 'core business' is. Daarnaast is er een 'peloton' voor wie wettelijke verplichtingen, prestatieafspraken, hogere duurzaamheidswensen van klanten/opdrachtgevers etc. leidend zijn voor hun ambitieniveau. Het peloton is getalsmatig de grootste groep. In de gesprekken geven alle partijen aan in meer of mindere mate in te zetten op CO₂-reductie. In die zin is er geen sprake van 'achterblijvers' die geen meerwaarde zien in het verlagen van hun CO₂-footprint. Hierbij dient echter wel opgemerkt te worden dat 'achterblijvers' mogelijk ook minder open staan voor een gesprek over de Routekaart en EU-missie.

2.2. Activiteiten gericht op CO₂-reductie

Alle geconsulteerde partijen werken in meer of mindere mate aan CO₂-reductie

Alle partijen geven aan in meer of mindere mate te werken aan het verlagen van de CO₂-footprint. De activiteiten gericht op CO₂-reductie zijn zeer divers en sterk afhankelijk van het profiel van de organisatie. De activiteiten zijn onder te verdelen in verschillende categorieën.

- Verminderen van de energievraag: uitvoeren van (wettelijk verplichte) isolatiemaatregelen, procesoptimalisatie, energiezuinige nieuwbouw, afstoten vastgoed, toepassen energiezuinige technieken (membraanfiltratie, domotica etc.), energiemonitoring, bewustwording en gedragsbeïnvloeding
- Verduurzamen mobiliteit: elektrische voertuigen, laadpalen, waterstofbussen, stimuleren OV-gebruik, stimuleren thuiswerken/hybride werken, stimuleren online vergaderen
- Opwek van hernieuwbare energie: zonthermie Dorkwerd, warmtepompen, zonnepanelen, biogas
- Aansluiting op warmtenet
- Systeemintegratie: koppeling laadpalen aan zonnepanelen, pilot smart grid, energie-opslag
- Inkoop van hernieuwbare energie

Uit de gesprekken blijkt tevens dat diverse partijen zich niet alleen richten op de energietransitie, maar ook op andere duurzaamheidsthema's. Het gaat bijvoorbeeld om hergebruik van grondstoffen en materialen (circulaire concepten), klimaatadaptie en het terugdringen van andere broeikasgassen zoals methaan.

Financiering en schaarste belangrijke knelpunten

In de uitvoering lopen de geconsulteerde partijen tegen diverse knelpunten aan. Een veel genoemd knelpunt is het rondkrijgen van de businesscase. Er moet een sluitende businesscase onder projecten liggen en het komt regelmatig voor dat er sprake is van een onrendabele top of dat andere investeringen financieel interessanter zijn, waardoor het doorgaan van een project of investering afhankelijk is van aanvullende financiering. Ook de verdeling van lusten en lasten is als knelpunt benoemd, bijvoorbeeld tussen de eigenaar en huurder van vastgoed maar ook in relatie tot het rondkrijgen van een businesscase. Het gaat hierbij met name om het meewegen van maatschappelijke effecten zoals CO₂-reductie in de businesscase. Er ligt bij veel partijen nog sterk een focus op initiële investeringen en financiële waarde van de businesscase. Er is minder oog voor de Total Costs of Ownership en het meewegen van maatschappelijke waarden in de businesscase.

Een ander belangrijk knelpunt is schaarste. Er is krapte op de arbeidsmarkt. Diverse partijen geven aan intern onvoldoende capaciteit te hebben voor het ontwikkelen en uitvoeren van projecten. Ook geven enkele partijen aan dat het lastig is om externe partijen te vinden die het werk uitvoeren. Er is ook een schaarste aan materialen. Dit resulteert in oplopende prijzen voor materialen en langere levertijden. Daarnaast ondervindt een deel van de geconsulteerde partijen in toenemende mate hinder door transportschaarste op het elektriciteitsnet (netcongestie), waardoor verduurzamingsprojecten zoals elektrificatie van de warmtevraag, aanschaf van elektrische voertuigen of energiezuinige nieuwbouw voorlopig niet of niet volledig kunnen worden uitgevoerd.

Ook wettelijke beperkingen worden genoemd als knelpunt. Dit raakt bijvoorbeeld het verduurzamen van monumenten en de mogelijkheden voor het benutten van windenergie.

Wisselende ervaringen met betrekking tot de samenwerking met de gemeente

Er is specifiek gevraagd in hoeverre de partijen samenwerken met de gemeente en hoe de partijen deze samenwerking ervaren. Voor de meeste partijen is de gemeente een (belangrijke) samenwerkingspartner. De ervaringen met de gemeente zijn wisselend. Circa de helft van de partijen is (overwegend) positief over de rol en ondersteuning van de gemeente. Partijen geven aan dat de gemeente constructief en meedenkend is en een belangrijke rol speelt in het bij elkaar brengen van partijen. De andere helft is kritisch of zelfs negatief over de samenwerking met de gemeente. Uit de gesprekken komen verschillende aandachtspunten naar voren:

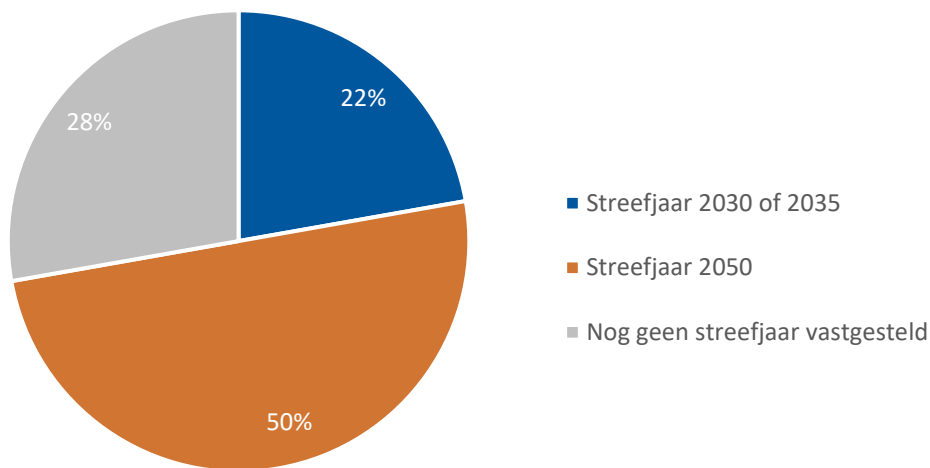
- Er wordt door verschillende partijen gesteld dat de gemeente hoge ambities heeft gesteld, maar te weinig doet in de uitvoering en ondersteuning om de ambities ook daadwerkelijk te realiseren. Er wordt gesteld dat de gemeente onvoldoende ondersteuningsaanbod heeft om de uitvoering te versnellen. Er is met name behoefte aan financiële ondersteuning, (specialistische) kennis en expertise, snellere vergunningsprocedures en ruimte voor innovatieve oplossingen.
- Er is onvoldoende samenhang tussen de verschillende afdelingen en beleidsambities van de gemeente. De gemeente denkt en werkt teveel in hokjes. Er is behoefte aan een integralere benadering van de energietransitie vanuit de gemeente.
- Er zijn veel wisselingen geweest in het personeelsbestand van de gemeente. Hierdoor is kennis en kunde verloren gegaan, wat een negatief effect heeft gehad op de toegevoegde waarde van de gemeente.

2.3. Ambitieniveau

Landelijke streefjaar voor CO₂-neutraliteit veelal leidend

Voor het merendeel van de partijen die een streefjaar voor CO₂-neutraliteit hebben vastgesteld, is het landelijke streefjaar (2050) leidend. Minder dan een kwart van de geconsulteerde partijen heeft een CO₂-doelstelling die qua ambitieniveau aansluit op de doelstelling uit de Routekaart dat het energiesysteem in Groningen in 2035 CO₂-neutraal is. Ruim een kwart van de geconsulteerde partijen heeft nog geen concreet streefjaar voor CO₂-neutraliteit bepaald.

Figuur 1: Streefjaar CO₂-footprint

Het merendeel van de geconsulteerde partijen zet vraagtekens bij de haalbaarheid en wenselijkheid van het huidige ambitieniveau in de Routekaart. De ambitie voor 2035 houdt volgens verschillende partijen onvoldoende rekening met het benutten van logische vervangingsmomenten en afschrijvingstermijnen. Daarnaast zijn er verschillende knelpunten die de energietransitie vertragen en daarmee de haalbaarheid van de doelstelling onder druk zetten. Het gaat bijvoorbeeld om transportschaarste op het net, krapte op de arbeidsmarkt en de stikstofproblematiek.

Doelstelling EU-missie

De geconsulteerde partijen zien over het algemeen geen meerwaarde in de ambitie van de EU-missie om een ambitieuzer streefjaar na te streven (klimaatneutraal in 2030) dan het huidige streefjaar uit de Routekaart (CO₂-neutraal in 2035). Diverse partijen geven aan dat het überhaupt al lastig wordt om dit doel voor 2035 te realiseren. Wel benadrukken verschillende partijen dat het zinvol is om deze EU-missie te benutten om 'out-of-the-box'-oplossingen te verkennen waarmee de energietransitie wordt versneld. Dit zou echter volgens hen niet gekoppeld te hoeven worden aan 2030 als streefjaar voor klimaatneutraliteit.

Strategie

De meeste partijen hebben (op hoofdlijnen) in beeld hoe ze CO₂-neutraliteit willen bereiken, maar dit nog niet concreet uitgewerkt in een plan. Dit hangt ook samen met het feit dat de meeste partijen 2050 als streefjaar hebben geformuleerd, waardoor het lastig is om alle

keuzes nu al te concretiseren. De strategie om te komen tot CO₂-neutraliteit verschilt per organisatie, wel zijn er een aantal gemene delers uit de destilleren:

- Veel partijen zetten in op elektrificatie van de warmtevraag en voertuigen. Hiervoor is het belangrijk dat de benodigde infrastructuur tijdig beschikbaar is. Waterstof wordt ook als optie gezien voor de langere termijn, maar wordt nu niet gezien als aantrekkelijke optie door de hoge prijs (en de beschikbaarheid van waterstofvoertuigen).
- Bij het verduurzamen van de gebouwde omgeving wordt naast elektrificatie ingezet op het toepassen van grootschalige warmtebronnen. De uitrol van het warmtenet van Warmtestad speelt hier een belangrijke rol in.
- Verschillende partijen zetten ook actief in op het verminderen van indirecte emissies (scope-3) en niet-energetische emissies. Deze partijen hanteren dus een bredere scope dan de doelstelling uit de Routekaart (energiegerelateerde scope-1 en scope-2 emissies).

Benodigde investeringen

Aan alle geconsulteerde partijen is gevraagd of ze inzicht hebben in de benodigde investeringen om CO₂-neutraal te worden en de kostenbesparingen die dit oplevert. Een deel van de respondenten heeft een globale inschatting gemaakt van de benodigde investeringen, maar ook een substantieel deel heeft dit (nog) niet in beeld. Als alle investeringsbedragen die door de partijen zijn benoemd bij elkaar worden opgeteld, dan komt de totale investering uit op € 1,3 miljard. Vooral bij de woningcorporaties gaat het om hoge investeringsbedragen om hun woningvoorraad CO₂-neutraal te maken. Op basis van de gesprekken kan geen goede kwantitatieve inschatting worden gemaakt van de kostenbesparingen die dit oplevert. Hetzelfde geldt voor de meerinvesteringen als het streefjaar voor CO₂-neutraliteit naar voren wordt gehaald.

2.4. Behoeft aan lokale samenwerking en ondersteuning

Draagvlak

Het merendeel van de geconsulteerde partijen is welwillend om op lokaal niveau met elkaar samen te werken om de energietransitie in Groningen te versnellen. Wel zijn er duidelijke verschillen qua ambitieniveau. Een deel van de geconsulteerde partijen is op zoek naar actieve samenwerking met andere partijen, terwijl een passievere samenwerkingsvorm (bijvoorbeeld periodiek op de hoogte gehouden worden over ontwikkelingen) voor sommige andere partijen ook voldoende is. Qua geografisch schaalniveau ligt er een duidelijke wens om samenwerking niet alleen op gemeenteniveau in te richten, maar juist ook om samenwerking op gebiedsniveau vorm te geven. Het gaat bijvoorbeeld om bedrijventerreinen, de wijken die als eerste van het aardgas af gaan en de binnenstad waar veel ontwikkelingen bij elkaar komen.

Tegelijkertijd geven veel partijen aan dat het draagvlak voor samenwerking sterk afhangt van de manier waarop dit wordt ingevuld. Dat is nu nog onvoldoende duidelijk voor het merendeel van de geconsulteerde partijen.

Vraagstukken

Uit de gesprekken blijkt dat er vooral behoefte is aan kennisdeling, het verspreiden en opschalen van goede voorbeelden en het verkennen van de mogelijkheden voor uitwisseling van energie. Alle geconsulteerde partijen zijn in de afgelopen jaren in meer of mindere mate bezig geweest met CO₂-reductie. Er is behoefte om van elkaar te leren hoe dit is aangepakt en hoe met knelpunten en belemmeringen is omgegaan. Ook wordt aangegeven dat het delen van succesverhalen andere partijen kan inspireren om hetzelfde te doen.

Het uitwisselen van energie is eveneens door verschillende partijen genoemd als belangrijk vraagstuk voor samenwerking. Door de toenemende transportschaarste op het elektriciteitsnet is de beschikbaarheid van elektriciteit niet langer een vanzelfsprekendheid. Er liggen kansen om bedrijven met overschotten aan elektriciteit te verbinden aan bedrijven die een elektriciteitsvraag hebben. Daarnaast is er een wens om in gezamenlijkheid te werken aan 'smart energy hubs' om verdere stagnatie van de energietransitie door netcongestie te voorkomen, met name op de verschillende bedrijventerreinen in de stad. Naast uitwisseling van elektriciteit wordt ook de uitwisseling van warmte gezien als belangrijk vraagstuk om de energietransitie in Groningen te versnellen. Daarnaast zijn er nog verschillende andere onderwerpen aangedragen waar de samenwerking zich op zou kunnen richten, zowel thematisch (waterstof, batterij-opslag, stadslogistiek, woon-werkverkeer, laadpalen) als mogelijke activiteiten (binnenhalen subsidies, lobby voor effectievere wet- en regelgeving, uitvoeren pilotprojecten).

Randvoorwaarden

Om de samenwerking tot een succes te maken, wordt wederkerigheid gezien als de belangrijkste randvoorwaarde. Er moet een goede balans zijn tussen de tijd die de samenwerking vraagt en de meerwaarde die de samenwerking oplevert. Wederkerigheid betekent ook dat partijen niet alleen iets komen halen, maar ook wat komen brengen in de samenwerking. Daarnaast worden doelgerichtheid en commitment gezien als belangrijke randvoorwaarden. Er is geen behoefte aan 'vrijblijvende praatclubjes'. De samenwerking moet tot een concreet resultaat leiden waarvoor alle deelnemende partijen zich vanuit hun eigen rollen en verantwoordelijkheden maximaal inspannen. Hiervoor is het ook belangrijk dat partijen transparant zijn over wat ze wel en wat ze niet kunnen brengen binnen de samenwerking om een verkeerd verwachtingspatroon te voorkomen. Verschillende partijen geven aan behoefte te hebben aan een concrete actieagenda rond specifieke onderwerpen, om ontwikkelingen en acties op elkaar af te stemmen en in de tijd te zetten.

Uit de gesprekken komt tevens duidelijk naar voren dat partijen verwachten dat de gemeente wat concreets te bieden heeft om de samenwerking te ondersteunen. De redeneerlijn is dat als de gemeente een koplopersrol in de energietransitie nastreeft, dit ook betekent dat de gemeente bedrijven en instellingen ondersteunt bij de realisatie van de ambities. Dit kan door het beschikbaar stellen van kennis/expertise of financiële middelen, maar ook door ruimte te bieden aan 'out-of-the-box'-oplossingen of dit via lobby-inzet te creëren en door de strategie voor de langere termijn uit te stippelen en te bewaken.

Rol gemeente

Een groot deel van de geconsulteerde partijen ziet voor de gemeente een belangrijke rol in de energietransitie. Het grootste deel is van mening dat de gemeente de meest logische

partij is om de lokale samenwerking zowel op gemeenteniveau als op wijk- en buurniveau verder te concretiseren en aan te jagen en om kennisdeling tussen partijen in Groningen te faciliteren. Er is vooral behoefte aan generieke ondersteuning, maar sommige partijen geven aan ook behoefte te hebben aan maatwerk voor specifieke vraagstukken. Bij generieke ondersteuning gaat het bijvoorbeeld om strategieontwikkeling en visievorming. Partijen geven aan dat de gemeente een belangrijke regierol heeft om de koers uit te stippelen in de energietransitie. Het gaat bijvoorbeeld om integrale wijkaanpakken om van het aardgas af te gaan in samenhang met andere wijkopgaven en een plan voor de binnenstad, waar allerlei ontwikkelingen samenkomen. Hierbij is wel het belang van koersvastheid benoemd, om desinvesteringen in de energietransitie zoveel mogelijk te voorkomen. Ook zien partijen voor de gemeente een belangrijke rol in het beschikbaar stellen en delen van objectieve en onafhankelijke informatie over de energietransitie. Dit helpt partijen om de juiste keuzes te maken.

Naast generieke ondersteuning is er ook behoefte aan maatwerk en specifieke ondersteuning van projecten. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het financieel ondersteunen van projecten. Dit kan zowel betrekking hebben op de ontwikkelfase als de uitvoeringsfase. Het gaat ook om flexibiliteit in de uitvoering en lef tonen, bijvoorbeeld door ruimte te bieden aan experimenten en 'out-of-the-box-oplossingen' of door alvast voor te sorteren op of te lobbyen voor aanpassingen in wet- en regelgeving. Tenslotte geven verschillende partijen aan dat het ook belangrijk is dat de gemeente noodzakelijke vergunningstrajecten zo snel als mogelijk doorloopt.

3. Conclusies en aanbevelingen

3.1. Conclusies

Op basis van de opbrengsten van deze gesprekken en eigen inzichten, trekken wij een aantal conclusies. De conclusies zijn hieronder nader toegelicht.

Consensus over noodzaak CO₂-reductie, minder consensus over streefjaar CO₂-neutraliteit

Alle partijen die we hebben gesproken, onderstrepen het belang van de inzet op CO₂-reductie om de negatieve gevolgen van klimaatverandering zoveel mogelijk te beperken. Ze willen op lokaal niveau hun verantwoordelijkheid nemen voor dit mondiale vraagstuk. Tegelijkertijd zijn er verschillende beelden bij de snelheid waarmee we de uitstoot van ons energiesysteem tot nul moeten reduceren. Voor driekwart van de geconsulteerde partijen geldt dat het landelijke streefjaar (2050) leidend is of dat ze nog geen streefjaar hebben bepaald. Het is niet waarschijnlijk dat deze laatste groep inzet op CO₂-neutraliteit in 2035 of eerder. Dit betekent dat de meerderheid van de geconsulteerde partijen een lager ambitieniveau nastreeft dan de CO₂-doelstelling uit de Routekaart en er worden ook vraagtekens gezet bij de haalbaarheid en wenselijkheid van een CO₂-neutraal energiesysteem in 2035. Er is nauwelijks draagvlak voor het streven naar CO₂-neutraliteit in 2030 in lijn met de EU-missie. Dit streefjaar wordt als onhaalbaar en onrealistisch ervaren, waardoor het verkennen wat er nodig is om dit te bereiken vooral als een theoretische exercitie wordt gezien. Enkele partijen geven bovendien aan dat het streefjaar van de EU-missie voor onduidelijkheid zorgt over de status van de CO₂-doelstelling uit de Routekaart.

Een positieve grondhouding ten aanzien van lokale samenwerking, maatwerk is nodig

Vrijwel alle geconsulteerde partijen zien meerwaarde in lokale samenwerking om de energietransitie in Groningen te versnellen. Niet alleen op het schaalniveau van de gemeente, maar ook op wijk- en buurtniveau. Er is een groot aantal vraagstukken geïdentificeerd waar de samenwerking zich op zou kunnen richten, zowel qua thematiek als qua type activiteiten. Tegelijkertijd concluderen we dat de groep bedrijven en instellingen die we hebben gesproken een heterogene groep is met uiteenlopende kenmerken en daarmee ook uiteenlopende behoeften. Dit maakt een one size fits all aanpak om deze groep goed te kunnen bedienen ingewikkeld. Het lijkt logischer om te werken via verschillende samenwerkingsstructuren met partijen die een vergelijkbare ondersteuningsbehoefte hebben, bijvoorbeeld omdat ze in elkaars nabijheid zitten of vergelijkbare vraagstukken hebben. Hierbij dient opgemerkt te worden dat er ook al verschillende samenwerkingsstructuren zijn zoals de samenwerking tussen de gemeente, woningcorporaties en Warmtestad, Groningen Werkt Slim en Groningen Stroomt Door die hier voor kunnen worden benut. Enkele partijen geven aan het jammer te vinden dat het platform Groningen CO₂-neutraal 2035 is stopgezet. Dit werd door deze partijen gezien als waardevol middel om inzichten en vraagstukken met elkaar te delen.

Gemeente is een cruciale speler, samenwerking met gemeente wordt wisselend ervaren

Uit de gesprekken komt duidelijk naar voren dat de gemeente wordt gezien als een cruciale speler in de energietransitie. De gemeente heeft een belangrijke rol in het uitstippelen van de strategie en het creëren van de juiste randvoorwaarden. Ook speelt de gemeente volgens veel partijen een sleutelrol in het bij elkaar brengen van partijen en faciliteren van

kennisdeling en samenwerking. De partijen die (regelmatig) samenwerken met de gemeente hebben hier wisselende ervaringen mee. Circa de helft is overwegend positief en geeft aan dat de gemeente ambitieus, constructief, meedenkend, verbindend is. De andere helft is kritischer op de samenwerking met de gemeente. Er wordt met name gesteld dat het hoge ambitieniveau en de mate van ondersteuning in de daadwerkelijke uitvoering niet in balans zijn. Ook geven verschillende partijen aan dat de samenwerking tussen verschillende afdelingen binnen de gemeentelijke organisatie voor verbetering vatbaar is. Er wordt soms te veel in hokjes gewerkt binnen de gemeentelijke organisatie.

3.2. Aanbevelingen

Betrek de geconsulteerde partijen bij het vervolgproces van de Routekaart

De partijen die hebben meegewerkt aan deze consultatie waarderen het dat de gemeente ze betreft bij de herijking van de Routekaart. Diverse partijen hebben aangegeven graag betrokken te blijven bij het vervolgproces. We adviseren de gemeente om deze partijen de gelegenheid te bieden om mee te denken over of te reageren op eventuele tussenproducten en het eindproduct. Hierbij zou het wat ons betreft moeten gaan om het ambitieniveau dat moet worden nagestreefd, wat de belangrijkste opgaven en uitdagingen zijn om dit te realiseren en welke bijdrage de verschillende partijen hieraan kunnen leveren. Dit draagt bij aan het eigenaarschap voor de Routekaart en het smeden van coalities in de uitvoering.

Leg de focus in de EU-missie meer op versnellen uitvoering, minder op het streefjaar

We constateren dat het streven van de EU-missie om in 2030 klimaatneutraal te zijn weerstand oproept bij partijen, terwijl ze het wel nuttig vinden om te onderzoeken met welke 'out-of-the-box' oplossingen we de energietransitie kunnen versnellen. We adviseren om bij het vervolgproces van de EU-missie vooral de focus te leggen op het wegnemen van knelpunten en barrières die zijn benoemd in het vorige hoofdstuk en minder op 2030 als streefjaar voor klimaatneutraliteit.

Geef een vervolg aan de behoefte om lokaal samen te werken

Er ligt een grote behoefte om op lokaal niveau samen te werken op het gebied van CO₂-reductie. Het draagvlak voor samenwerking hangt echter vooral af van de manier waarop deze samenwerking wordt ingevuld. De meeste partijen zien de gemeente als een logische partij om hier het initiatief in te nemen. Een belangrijke eerste stap is dat de gemeente voor zichzelf bepaalt hoe zij hier invulling aan wil geven om vervolgens met de partijen die zijn geconsulteerd en andere relevante partijen de samenwerking verder te concretiseren. De inzichten uit deze consultatie en de plannen die er nu liggen voor bijvoorbeeld de warmtetransitie per wijk en buurt zouden hiervoor als vertrekpunt kunnen dienen. De binnenstad, de wijken die als eerste van het aardgas af gaan en de verschillende bedrijventerreinen in de gemeente lijken op voorhand het meest interessant voor een dergelijke gebiedsgerichte aanpak.

Werk vanuit een integrale en lerende aanpak en maak afspraken over samenwerking

De energietransitie is een omvangrijke en complexe transitie waarbij ontwikkelingen elkaar in rap tempo opvolgen. Hierbij gebeurt het dat zaken niet goed gaan of anders lopen dan vooraf ingeschat. Er moet ruimte zijn om fouten te maken, maar het is wel belangrijk om hier lessen uit te trekken. De consultatie heeft inzicht gegeven in verbeterpunten voor de

gemeente. We adviseren de gemeente om te verkennen hoe zij invulling kan geven aan de verbeterpunten die zijn aangedragen (met name de balans tussen ambities en ondersteuning in de uitvoering en een integralere aanpak) en afspraken te maken met samenwerkingspartners om verkeerdere verwachtingen aan de voorkant zoveel mogelijk te voorkomen.

Bijlage A: Overzicht bedrijven en instellingen

- Bedrijvenvereniging WEST
- Bedrijvenvereniging Zuidoost
- Bidfood
- Certe
- De Huismeesters
- Enexis
- Grunneger Power
- Lefier
- Martini Ziekenhuis
- MHC Mobility
- Nijestee
- NNG&CC
- Novar
- OV-bureau
- Patrimonium
- Rabobank
- Rijksuniversiteit Groningen
- SKSG
- UMCG
- Waarborg Vastgoed B.V.
- Warmtestad
- Waterbedrijf Groningen N.V.
- Waterschap Noorderzijlvest

Bijlage B: Gespreksleidraad

Energieprofiel en CO₂-uitstoot organisatie

- Hoeveel energie gebruikt uw organisatie jaarlijks?
- Wat is de jaarlijkse CO₂-uitstoot van uw organisatie?
- Hoe is het energiegebruik opgebouwd (warmte, elektriciteit, brandstoffen)?
- In hoeverre is de energievraag van uw organisatie flexibel?
- Wat zijn de meest energie-intensieve processen in uw organisatie?

Terugblik afgelopen jaren

- Welke projecten en activiteiten gericht op CO₂-reductie heeft u de afgelopen jaren uitgevoerd?
- Wat zijn de belangrijkste drijfveren van uw organisatie om CO₂ te reduceren?
- Wat ging er goed bij deze projecten en activiteiten en wat kon er beter?
- In hoeverre heeft u hierbij samengewerkt met de gemeente en/of andere externe partijen
- Hoe heeft u deze samenwerking ervaren?

Vooruitblik komende jaren

- Welke projecten en activiteiten gericht op CO₂-reductie zijn in uitvoering of gepland?
- Gaat het hierbij om individuele projecten of collectieve projecten waarbij u met andere partijen samenwerkt (bv. buurtbedrijven, bedrijventerrein etc.)?
- Welke randvoorwaarden zijn voor uw organisatie van belang om deze projecten en activiteiten te kunnen realiseren?
- In hoeverre heeft u behoefte aan ondersteuning en welke rol zou de gemeente hierin kunnen spelen?

Strategie voor de langere termijn

- Wat is de strategie van uw organisatie om de CO₂-uitstoot van uw organisatie verder te reduceren en op termijn CO₂-neutraal te zijn?
- Wat is uw streefjaar om deze ambitie te realiseren:
  - 2030 (in lijn met de EU-missie 100 Climate Neutral Cities)
  - 2035 (in lijn met de Routekaart Groningen CO₂-neutraal 2035)
  - 2050 (in lijn met de landelijke klimaatwet)
  - Anders....

Benodigde investeringen

- Wat is de omvang van de investeringen (ordegrootte) die nodig zijn om CO₂-neutraliteit binnen deze termijn te bereiken en welke jaarlijkse besparingen (in €) levert dit op?
- Wat zijn de meerkosten indien het streefjaar voor de EU-missie 100 Climate Neutral Cities (2030) of de Routekaart Groningen CO₂-neutraal (2035) wordt nagestreefd?

Vervolgproces Routekaart en 100 Climate Neutral Cities

- Welke suggesties en/of aandachtspunten zou u willen meegeven voor de herijking van de Routekaart en/of de EU-missie 100 Climate Neutral Cities

- In hoeverre wil uw organisatie betrokken blijven bij het vervolgproces van de Routekaart en 100 Climate Neutral Cities met als doel om door samenwerking de energietransitie in Groningen te versnellen?
- Op welke vraagstukken zou deze samenwerking zich moeten richten en welke rol zou de gemeente hierin kunnen spelen?
- Wat zijn voor uw organisatie belangrijke randvoorwaarden voor deze samenwerking?
- In hoeverre is uw organisatie bereid om zich te committeren aan gezamenlijke afspraken die in het kader van de Routekaart Groningen CO₂-neutraal 2035 en/of EU-missie 100 Climate Neutral Cities in 2030 worden gemaakt.

Afsluiting

- Welke andere punten zou u ons nog willen meegeven die nog niet zijn besproken?